

játszma' jelentés, amíg a 'készlet' akár hanyagolható is lehetne. A 'start' szó (indulás, indul) a 'rekord' mellett talán a nemzetközi sportterminológia legaktívabb és legproduktívabb kölcsönzése, melynél a 'rajt' jelentést feltétlenül meg kellene említeni. A magyar 'időhatár' 'time limit' jelentése mellett még fontos a 'cut-off time' felvétele is. Több olyan szócikk található a szótárban, amelyek szerepeltetése megkérdőjelezhető. Ilyenek például: 'environmental damage / környezeti ártalom, környezetkárosítás', 'environmental pollution / környezetszennyezés', 'environmental protection / környezetvédelem', 'European Community (röv.: EC) / Európai Közösség', 'overhead projector / írásvetítő', 'paper / dolgozat', 'private goods / magánjóság', 'proof / korrektúra', 'quarrel / veszekedés', 'sex / nem(iség), szex'. Az utóbbi szó esetében a második jelentés elhanyagolható a téma szempontjából, hiányzik viszont a 'sex test' ('nemiségvizsgálat'). Szintén megkérdőjelezhető a 'sexual abuse / szexuális zaklatás' (pontosabban: nemi erőszak) és a 'sexual harassment / szexuális zaklatás' szócikkek felvétele. Ugyanakkor elengedhetetlen volna néhány olyan sportszó szerepeltetése, mint például bolyozás (drafting), doppingol (dope), hajrá (1. (noun) finish, 2. (int.) Way to go!), kiegészítő edzés (cross training), kiugrás (= érvénytelen rajt) (false start), tömegrajt (mass start), újonc (rookie, novice), végez (finish).

A 'Sportmenedzser-szótár' legfőbb erénye hiánypótló volta, valamint az, hogy tanulságos modellként szolgálhat mindazok számára, akik szakszótárirással szeretnének foglalkozni. A pozitívumok között érdemes kiemelni, hogy a szerzők törekednek a magyarságra. Például a sportágak különböző nevei közül a magyar megnevezést vették fel jelentésként: testépítés (body-building), ökölvívás (bokszt), labdarúgás (futball), cselgáncs (judo). A szótárban történő keresést könnyíti, hogy a sportágak és versenyszámok két módon is fellelhetők: a megastruktúra részét alkotó nyári és téli olimpiai játékok listái tematikusan, a makrostruktúra szöszedetei pedig betűrendben sorolják fel őket. Külön említendő a magyar és nemzetközi sportszövetségek, intézmények és szervezetek nevének kétnyelvű gyűjteménye, mely megkönnyíti a terminológia következetes használatát és elsajátítását.

*Mónus András*ek Sportmenedzser-szótára nemcsak leendő és gyakorló sportmenedzsereknek, edzőknek és sportolóknak lehet megbízható útítársa, hanem nyelvtanárok és szótárkészítők tevékenységét és tájékoztatását is szolgálja. Hasznos kiegészítő anyag lehet angolul tanulóknak is, akik a hivatalos tananyagnál több tudásra vágnak ahhoz, hogy a sportról beszélgethessenek, írjanak vagy gondolkozzanak.

Mónus András – Bendiner Nóra – Borbély László (1999):
Angol-magyar, magyar-angol Sportmenedzser-szótár.
Fair Play Sport, Budapest.

Bérces Edit
PTE

Bibliai lexikon

A második világháború után két bibliai lexikon tette közzé a modern szentíráskutatás eredményeit a tudomány iránt érdeklődők számára: Hollandiában *A. van den Born* 'Bijbels Woordenboek'-ja, német nyelvterületen pedig *H. Haag* 'Bibel-Lexikon'-ja. A két munka szerzőik szoros együttműködése során jött létre. Van den Born fejezte be hamarabb a művét, így Haag több szócikket már készen vett át tőle a saját lexikonjába. A 'Bibel-Lexikon' első kiadása 1951-ben jelent meg. A második kiadásra 1967-ben került sor, de már változtatásokkal, mivel legalább kétszáz, főleg teo-

lógiai tartalmú cikket Haag újraíratott, s a közben eltelt tizenöt év kutatási eredményeit is felhasználta és beépítette a szócikkekbe, valamint felfrissítették az irodalmi hivatkozásokat is. A Van den Borntól átvett anyag is átdolgozásra került, ami a 'Woordenboek' újabb kiadásában már így jelent meg. A mű elkészítése során még további 113 szerző közreműködött, akik a könyv előszavában kétoszlopos névjegyzékben részletesen is fel vannak sorolva. Az e recenzió tárgyát képező magyar fordítás az 1967-es második kiadás alapján készült.

A ma magyar nyelven vagy hazai szerzőktől található azonos témájú munkák a legtöbb esetben mind terjedelem, mind részletesség szempontjából elmaradnak a fenti műhöz képest. Az olyan könyvek, mint amilyen *Gecse Gusztáv*, *Horváth Henrik* 'Bibliai kislexikon'-a (Kossuth Könyvkiadó, 1984) mindössze néhány száz gyakrabban előforduló nevet és fogalmat tartalmaz, s a szócikkek terjedelme ritkán haladja meg a 8–10 sort. Másoknál, mint *ifj. Bartha Tibor*, *Vladár Gábor* 'Bibliai fogalmi szókönyv' címmel a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya által 1990-ben, Budapesten kiadott műve esetében, a szócikkek mindössze azokat a bibliai idézeteket tartalmazzák, melyekben az adott címszó előfordul. Az újabban megjelentek közül Bartha Tibor 'Keresztyén Bibliai lexikon I.-II.' címmel 1993-ban a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadójánál, Budapesten megjelent lexikona hasonlítható össze érdemben a Haag-féle lexikkal, ám még ez is jóval kevesebb és rövidebb szócikket tartalmaz Haagenál. E recenzió tárgya tehát a Herbert Haag művéből készült magyar fordítás, mint a témából hazánkban fellelhető valószínűleg legrészletesebb és legigényesebb munka.

A 'Bibliai Lexikon' a Szentírásban előforduló személy- és földrajzi nevek, tárgyi és elvont fogalmak magyarozatát tartalmazza. Használatának megkönnyítése érdekében a könyv szerzői több formai megoldást alkalmaztak. A címszavakat betűrendben helyezték el, a fejezetek elején iniciáléval jelölve az adott fejezetben található címszavak kezdőbetűjének az ábécében elfoglalt helyét. A szócikkek elején vastagon szedve áll a címszó, például: a vallásokban szokásos kultikus étkezésről szóló szócikk elején így:

áldozati lakoma

A szócikkek oldalanként két-két hasábra vannak tördelve, a számozás nem az oldalszám, hanem a hasábok száma alapján történik, melyet a hasábok alján tüntettek fel. Az egyes szócikkek kikeresését segíti az oldalak tetején elhelyezett úgynevezett élőfej, mely mutatja az oldal első és utolsó címszavát. Ezt oly módon teszi, hogy ha az előző oldalon kezdődő szócikk magyarozata áterjed a következő oldalra, akkor ezen az oldalon ennek címszavát tünteti fel az élőfejben az oldal első címszavaként, s a lapon azt a címszót tünteti fel utolsóként, melynek jelentésmegadása az adott oldalon utolsóként elkezdődik, még ha a magyarozat át is terjed a következő oldalra. Például a 927–930. hasábokban: a 928. hasáb utolsó címszava a 'kapzsiság', mert ez az utolsó címszó, mely a 927–928. hasábokat tartalmazó oldalon kezdődik. Mivel azonban a 'kapzsiság' szócikk áterjed a 929–930. hasábokat tartalmazó oldalra, így ezen az oldalon a 'kapzsiság' címszó van feltüntetve elsőként. A két oldal élőfejei tehát: káosz – kapzsiság, kapzsiság – karizmák.

A címszó után első helyen dőlt betűvel következnek a címszó esetleges változatai (a változatok dőlt betűvel). Például a 6. hasáb első címszavában így:

Abigail, Abigal, Abugal

Ezután zárójelben, ' ' jelek közé foglalva következik a címszó jelentése, és az, hogy milyen nyelvből származik. Például: a 878. hasáb utolsó szócikkében így:

Jojakim (héb. 'Jahve felemel')

A héb. rövidítés a héber nyelvre utal (a rövidítések kérdésére később térek ki), vagyis a jelentés magyarázata feloldva: a Jojakim szó héberül annyit jelent, mint „Jahve fel-emel”. Természetesen a fenti formula csak a magyar nyelvben elő nem forduló vagy jelentés és eredet szempontjából magyarázatra szoruló szócikkek esetében szerepel, más esetben el is maradhat, például a 282. hasáb egyik címszavában így:

égtájak

Amennyiben egy magyar nyelvben elő nem forduló vagy jelentés és eredet szempontjából magyarázatra szoruló címszót nem követ a fentiek szerint zárójelben és ’ ’ jelek közé foglalva a jelentése, akkor a szótár megírásának idején az adott címszó jelentése még megfejtethetetlen és ismeretlen volt.

A címszó után minden esetben kettőspont következik, majd ezután áll a címszó definíciója, maga a szócikk. A 198. hasáb egyik címszavában így:

Buzogány: ütésre, sújtásra használt, tömör ércgombban v. szöges, görcsös bunkóban végződő, rövid nyelű fegyver. Az istenek, királyok és hősök ősi fegyvere a bibliai korban a hatalom jelképe lett.

Ha a szócikken belül ismét előfordul a címszó, az úgynevezett tilde jel ~ helyettesíti. A 487. hasáb egyik szócikkében így:

Gerizim: (...) Johannesz Hürkánosz lerombolta, de ~ hegye mindmáig megmaradt a szamariaiak kultikus helyének (...)

A fenti mondat tehát így olvasandó: Johannesz Hürkánosz lerombolta, de Gerizim hegye mindmáig megmaradt a szamariaiak kultikus helyének.

A szótár másik gyakorta alkalmazott jelzése a → jel, az utaló, mely azt jelenti, hogy az utána álló, dőlt betűvel szedett szó címszóként megtalálható a lexikonban. A 651. hasáb ’hozsanna’ szócikkében így:

→ *hallel*

Vagyis a hallel szó egy más helyen (egész pontosan az 542. hasáiban) címszóként van feltüntetve. Helytakarékosság miatt a címszóként is szereplő személy, illetve földrajzi nevek esetében a tilde jel általában elmarad. A 707. hasáb egyik szócikkében így:

Isten Báránya (lat. Agnus Dei): Keresztelő János két ízben így nevezte meg Krisztust (...)

A *Keresztelő János*, illetve a *Krisztus* személynevek a lexikonban önálló címszóként is előfordulnak a 953, illetve az 1058. hasáiban, ám a tilde jel a fentiek értelmében mindkét esetben elmarad.

A szócikkekben a lexikon témáját képező Szentírás könyveire zárójelben, sorrendben a könyv-, fejezet- és versszám megadásával, és dőlt betűvel hivatkoznak. Például a 441. hasáb ’Filológusz’ címszavú szócikkében így: (Róm 16,15), vagyis a szócikkben található információ forrása a Rómaiaknak írt levél 16. fejezetének 15. verse. Ha közvetlenül a könyv megjelölése után újra ugyanarra a könyvre hivatkozunk, a jelölésből a neve elmarad. Például a 486. hasáb egyik szócikkében így:

Gerár: város Palesztina és egyiptom határán (*Ter 10,19*). Amikor Ábrahám itt tartózkodott, Abimelek volt Gerár királya (20).

A fentieknek megfelelően tehát a (20) Szentírásbeli fejezet is a Teremtés könyvéből való (*Ter*).

A lexikon 125 különböző rövidítést alkalmaz, ezek nagy része a Szentírás különböző könyveire vonatkozik (1Kir = Királyok I. könyve), vagy a Szentírás keretén belül nem kanonizált iratokra (Gal = Galatáknak írt levél), de vonatkozhat különböző bibliafordításokra (LXX = Septuaginta, hetvenes fordítás), égtájak megjelölésére (D = dél), vagy gyakorta előforduló szavakra, kifejezésekre (c. = cím, című) is. A rövidítések magyarázata az előszó utáni két oldalon, kéthasábos elrendezésben található.

A lexikon teljes terjedelme 1970 hasáb. Szócikkei eltérő hosszúságúak lehetnek, átlagosan fél hasáb terjedelműek, de elérhetik a 8–12 hasáb hosszúságot is. A szócikkek illusztrációjaként a könyv 203 fekete-fehér képet és ábrát tartalmaz, ezek eltérő méretűek, és az illusztrálandó szócikk közelében vannak elhelyezve, a könnyebb összekapcsolhatóság érdekében címmel, esetleg a szócikkből vett idézettel ellátva. A színes képek és ábrák két helyre, az 592–593. hasáb, illetve az 1264–1265. hasáb közé vannak gyűjtve. A lexikon 28 színes ábrát tartalmaz (római számozással és képaláírással ellátva), valamint 4 színes térképet, melyek az elülső és hátsó borítók belső oldalán vannak elhelyezve. A képek, ábrák és térképek forrásai azonos cím alatt az utolsó oldalon találhatóak. (Például „Atlas of Bible”. 1983. Reader’s digest.)

Összességében tehát Herbert Haag műve mind a tudományos munkát végzők, mind az egyszerű érdeklődők számára a legalkalmasabb, s jóformán az egyetlen hazánkban és magyar nyelven is megjelent lexikon, mely mind tartalmi, mind formai szempontból igényesen, részletekbe menően tárgyalja a Biblia világát.

Herbert Haag (1989): *Bibliai lexikon*. Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest.

Tötös Miklós
PTE

Idegenszó-tár

Az „Idegenszó-tár” címmel megjelent szótár „A magyar nyelv kézikönyvei” sorozat nyolcadik kötete, a Tinta könyvkiadó gondozásában jelent meg 2004-ben, „Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára” alcímmel. *Tótfalusi István* munkája, a lexikográfiai munkatárs *Kiss Gábor* volt.

Rohanó világunkban gyakran érezzük szükségesnek, hogy felfrissítsük szókincsünket, hiszen a szemünk előtt játszódik le a folyamat, amelynek során mindennapi használatba kerülnek a korábban kizárólag szakmai kifejezések, és egyre nagyobb mértékben zúdul ránk egy új tudáshalmaz szókincse. Az angol nyelvből átvett kereskedelmi, közgazdasági, műszaki kifejezések elterjedése, valamint az új nyelvhasználati divatirányzatok is szükségessé teszik egy ilyen, értelmező és egyben etimológiai szótár kiadását a nagyközönség számára.

Nagy valószínűséggel e mű Tótfalusi 2002-ben megjelent „Idegen szavak magyarul” című művének átdolgozott, bővített, frissített változata. A szótár „a művelt és érdeklődő nagyközönségnek” készült, azzal a megjegyzéssel, hogy igazán azok értékelik majd az etimologizáló részeket, akik tanultak néhány évig latinul. A széles olvasóközönségre való tekintettel a szavak eredetét nem találjuk meg egészen az indoeurópai gyökökig, hiszen az csak a nyelvészek számára érdekes vagy érthető.

A munkálatok megkezdése előtt a legfontosabb döntés, hogy mi kerüljön be egy szótárba, a jelen esetben pedig az, hogy mi számít idegen szónak. Ezt nehéz megítélni, hiszen sok olyan idegen eredetű szavunk van, amelyet évszázadok óta ismerünk, használunk, és jelentésük nem igényel magyarázatot. Azokat az idegen eredetű szavakat, amelyek hanga-